

Miljöbalkens krav på egenkontroll

Egenkontroll ger dig som företagare en möjlighet att få en tydligare styrning på din verksamhet. Genom att dokumentera rutiner, undersökningar, kemikalier med mera kan företagets miljöarbete få en ökad kvalitet och därmed leda till bättre ekonomi. Du kan även visa för dina kunder, allmänheten och tillsynsmyndigheter vad du gör för att minska riskerna med din verksamhet när det gäller påverkan på människors hälsa och miljön.

Alla som bedriver en verksamhet ska enligt miljöbalken planera och kontrollera sin verksamhet för att motverka eller förebygga olägenheter för människors hälsa och miljö.

I ansvaret ingår en skyldighet att skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens art och omfattning. Detta är ett generellt krav som gäller alla verksamheter. För tillstånds- eller anmälningspliktiga verksamheter, som bedrivs yrkesmässigt, gäller därutöver kraven i egenkontrollförordningen¹.

Egenkontroll är alltså ett förebyggande arbete där du ska planera och ha kontroll över din verksamhet för att minska påverkan på hälsa och miljö.

Egenkontrollen innehåller fyra delmoment: att planera, genomföra, följa upp och förbättra egenkontrollen kontinuerligt.

Vilka omfattas?

Verksamheter som omfattas av förordningen om egenkontroll är till exempel:

- » miljöfarliga tillstånds- och anmälningspliktiga verksamheter (A-, B- och C-verksamheter²)
- » avloppsanläggningar, värmepumpar med mera.
- » hygienisk behandling som innebär risk för blodsmitta till exempel verksamheter med tatuering, piercing eller akupunktur
- » lokaler för undervisning, som förskolor, fritidsverksamhet och skolor
- » bassängbad som är upplåtna åt allmänheten eller används av många människor

- » vattenverksamheter
- » verksamheter som hanterar kemikalier och biotekniska organismer
- » åtgärder som är anmälda enligt miljöbalken 12 kap 6 §, till exempel elledningarna eller skogsbilvägar.

Tillsynsmyndighet, det vill säga, den myndighet som granskar att tillstånd och regler följs, för dessa verksamheter är kommunens miljönämnd, Länsstyrelsen eller generalläkaren.

Egenkontrollen ska anpassas till verksamheten. En komplex verksamhet med stor risk för människors hälsa eller miljön bör ha en mer omfattande egenkontroll än om verksamheten är enkel eller innebär en liten risk för miljön.

För vissa verksamheter finns ytterligare bestämmelser i andra lagar om särskild egenkontroll, till exempel för arbetsmiljö eller livsmedelskontroll.

Kontrollprogram

Om det finns ett av tillsynsmyndigheten förelagt kontrollprogram för en verksamhet gäller det parallellt med bestämmelserna om egenkontroll.

Miljösanktionsavgift

Om inte kraven enligt förordningen om egenkontroll följs (gäller A- och B-verksamhet) ska tillsynsmyndigheten besluta om att en miljösanktionsavgift ska betalas av verksamhetsutövaren. För övriga verksamheter finns inga bestämmelser om miljösanktionsavgift vid bristfällig egenkontroll, men tillsynsmyndigheten kan förelägga om att vidta åtgärder om egenkontrollen är otillräcklig.

¹ Förordning om verksamhetsutövares egenkontroll 1998:901

² Miljöprövningsförordningen 2013:251

Särskilda krav i egenkontrollförordningen

1. Organisatoriskt ansvar

4 § För varje verksamhet ska finnas en fastställd och dokumenterad fördelning av det organisatoriska ansvaret för de frågor som gäller för verksamheten enligt

1. miljöbalken,
2. föreskrifter som meddelats med stöd av miljöbalken,
3. domar och beslut rörande verksamhetens bedrivande och kontroll meddelade med stöd av de författningar som avses i 1 och 2.

Ansvaret ska vara dokumenterat och fastställt. Uppgifterna bör fördelas så långt ut i organisationen som det är lämpligt för att få ett väl fungerande, förebyggande och kontrollerande arbete. Ansvaret kan ligga på en viss funktion eller namngiven person på en viss befattning. Det räcker inte med att ansvaret ligger på en viss enhet eller del av verksamheten. Den person som har ansvaret ska ha getts förutsättningar i form av kunskaper, befogenheter och resurser.

Ansvaret bör vara fastställt av den högst ansvarige för verksamheten, eller den med motsvarande ansvar, vilken kan vara VD, styrelse eller platschef.

2. Rutiner för egenkontroll

5 § Verksamhetsutövaren ska ha rutiner för att fortlöpande kontrollera att utrustning med mera för drift och kontroll hålls i gott skick, för att förebygga olägenheter för människors hälsa och miljön.

Det som föreskrivs i första stycket ska dokumenteras.

Rutiner för kontroll ska vara dokumenterade och bör ses över och uppdateras regelbundet. Väl fungerande rutiner i verksamheten ger bra förutsättningar för att fel på utrustning och felaktig hantering upptäcks innan en allvarlig skada inträffar.

Rutiner bör finnas för exempelvis:

- » skötsel och underhåll
- » kalibrering och avläsning av instrument
- » regelbunden undersökning eller kontroll av utrustning, skyddsåtgärder med mera samt de rutiner för drift, skötsel, underhåll och kalibrering som hänger ihop med utrustningen/åtgärderna
- » åtgärda upptäckta avvikelser eller brister
- » vilka provtagningar, analyser och mätningar som ska ingå samt vilket syfte dessa har.

3. Driftstörning och risker

6 § Verksamhetsutövaren ska fortlöpande och systematiskt undersöka och bedöma riskerna med verksamheten från miljö- och hälsosynpunkt. Resultatet av undersökningar och bedömningar ska dokumenteras.

Inträffar i verksamheten en driftstörning eller liknande händelse som kan leda till olägenheter för människors hälsa eller miljön, ska verksamhetsutövaren omgående underrätta tillsynsmyndigheten om detta.

Rapportering om driftstörning ska göras omedelbart, till exempel via telefon eller e-post till tillsynsmyndigheten. Rapportering ska göras redan vid misstanke om att störningen kan medföra en risk för hälsa eller miljön. Den ansvarige bör inte invänta kunskap om att en skada verkligen orsakats.

En driftstörning kan exempelvis vara:

- » okontrollerat utsläpp till luft, mark, avlopp eller vatten exempelvis vid olyckshändelse, vid oljeutsläpp, reningsutrustningen ur funktion
- » överskridande av begränsningsvärde
- » överskridande av riktvärde, som inte är tillfälligt, på grund av större störningar i processen
- » brand, rökutsläpp, för omgivningen synliga, onormala utsläpp
- » onormalt buller
- » kontrollerat, planerat överutsläpp som utsläpp av avloppsvatten vid underhållsarbete
- » upptäckt av en förorening som påträffas vid exempelvis grävarbeten³.

Riskbedömning

Verksamhetsutövaren ska även löpande kontrollera riskerna genom att analysera, värdera och dokumentera undersökningar och resultat. Riskbedömningar behöver dokumenteras och uppdateras regelbundet, förslagsvis en gång per år, eventuellt oftare om behov finns.

Exempel på riskbedömning kan vara att ta reda på om:

- » användningen av en viss kemikalie eller produkt ger olägenheter som inte förutsågs när den började användas
- » den normala driften eller skötseln av en verksamhet påverkar människors hälsa och miljön på ett sätt som inte var avsett
- » det kan uppstå nya olägenheter av utsläpp
- » buller från verksamheten förändrats
- » bebyggelsen runt omkring eller planförhållanden förändras
- » det finns några föroreningar i mark, grundvatten, ytvatten, sediment eller byggnader inom anläggningen eller närliggande omgivning
- » någon ändring gjorts i verksamheten som ändrar riskerna.

4. Förteckning över kemiska produkter

7 § Verksamhetsutövaren ska förteckna de kemiska produkter samt biotekniska organismer som hanteras inom verksamheten och som kan innebära risker från hälso- eller miljösynpunkt.

Förteckningen ska uppta följande uppgifter om produkterna eller organismerna:

1. produkten eller organismens namn,
2. omfattning och användning av produkten eller organismen,
3. information om produktens eller organismens hälso- och miljöskadlighet, samt
4. produktens eller organismens klassificering med avseende på hälso- eller miljöfarlighet.

Alla kemiska produkter med farosymbol ska vara med på förteckningen om de används i produktionen (inte kontorsmaterial, diskmedel i lunchrummet med mera). Anlitad en entreprenör regelbundet bör även deras kemikalier finnas med.

Kemikalieförteckningen bör uppdateras regelbundet, förslagsvis en gång per år, och ska innehålla:

- » namn på produkten
- » använda mängder och användningsområde
- » information om produktens skadlighet för miljö eller hälsa
- » produktens klassificering med avseende på hälso- eller miljöfarlighet.

Aktuella säkerhetsdatablad ska finnas för alla produkter i kemikalieförteckningen och förteckningen ska vara nedskrivna.

³ Upplyningsplikt enligt 10 kap. 11§ miljöbalken

Följande frågor kan vara en hjälp för införande av en heltäckande egenkontroll i er verksamhet.

- Känner vi till vilka miljöregler som gäller för vår verksamhet?
- Vem ansvarar för att nödvändiga miljöåtgärder vidtas? Vem ansvarar för uppdatering av rutiner, instruktioner och dokumentation? Har vi skrivit ned vem som ansvarar för de olika delarna i egenkontrollen?
- Räcker våra kunskaper till för att utföra behövligt miljöarbete och följa bestämmelserna? Vilka utbildningar ska vi gå?
- Vilken kunskap finns om tidigare möjliga föroreningar på fastigheten?
- Finns rutiner för regelbunden kontroll av utsläpp till luft, mark och vatten samt kontroll av lukt, buller eller annat som kan påverka människa eller miljö? Hur dokumenteras rutinerna?
- Vilka är riskerna med verksamheten? Gör vi regelbundna riskbedömningar?
- Har några undersökningar genomförts på fastigheten vad avser föroreningar i till exempel mark eller vatten?
- Vilka rutiner finns vid eventuell driftstörning eller olyckshändelser? Vem kontaktas? Får tillsynsmyndigheten omedelbar underrättelse vid driftstörning/olyckshändelse som kan skada människors hälsa eller miljön? Vilka åtgärder ska vidtas, behövs saneringsmaterial? Hur följer vi upp tillbud/olyckshändelser för att förebygga nya störningar?
- Påverkar eller riskerar vår verksamhet att påverka människor och miljö till exempel genom buller eller genom illaluktande utsläpp?
- Kan vi minska förbrukningen av energi, kemikalier, råvaror med mera? Kan vi byta ut kemikalier mot sådana som är mindre farliga (den så kallade utbytesprincipen)?
- Hur förvaras och hanteras kemikalier? Kan rutinerna för kemikaliehantering förbättras? Behövs bättre märkning, finns säkerhetsdatablad tillgängliga, finns kemikalieförteckning? Vet personalen var säkerhetsdatabladen finns?
- Kan vi ändra inköpsrutinerna så att miljöpåverkan från råvaror, energi, kemikalier med mera minskar?
- Kan avfallsmängden minskas, kan avfallet sorteras Vilket farligt avfall finns i verksamheten? Kan rutinerna för hantering av farligt avfall förbättras? Förvaras det säkert? Är märkningen OK?
- Upprättas transportdokument vid transport av farligt avfall och var förvaras dokumenten?
- Kan vår verksamhet ändras på något sätt och anpassas till kommande klimatförändringar?
- Kan vi visa för tillsynsmyndigheter, allmänheten och våra kunder att vi har en bra egenkontroll? Hur har vi dokumenterat vår egenkontroll?

Mer information

För mer information om det ansvar som verksamhetsutövaren har när det gäller egenkontroll rekommenderas följande material:

- » [Förordningen om verksamhetsutövarens egenkontroll \(SFS 1998:901\)](#)
- » [Naturvårdsverkets allmänna råd om egenkontroll \(NFS 2001:2\)](#)
- » [Naturvårdsverkets handbok \(2001:3\) *Egenkontroll en fortlöpande process*](#)
- » [Naturvårdsverkets fakta 8256 *Egenkontroll för C-verksamheter*](#)

Material finns på: www.naturvardsverket.se, www.kemi.se och www.folkhalsomyndigheten.se

- » Broschyr [Ta kontroll över kostnaderna för föroreningar – Om hantering av förorenade områden vid pågående verksamheter](#)
- » Rapport [Klimatstrategi för Jämtlands län – mål och åtgärder 2014–2020](#)

Material finns på www.lansstyrelsen.se/jamtland

Vill du veta mer? Ta kontakt med kommunens miljöförvaltning, Länsstyrelsen i Jämtlands län: lansstyrelsen.se/jamtland.se eller din branschorganisation.